

Til Kulturdepartementet

Deres ref.:

Vår ref.:21/1

Dato: 12.01.2021

Innspill til Kulturdepartementets arbeid med statsbudsjettet 2022

Norges museumsforbund mener at statsbudsjettet for 2022 bør ha et omfang og en innretning som sikrer at museene kan levere den høye kvaliteten som deres posisjon i samfunnet krever at de leverer. Koronasituasjonen vi har levd med siden mars 2020 vil prege museene i flere år fremover, noen mer enn andre på grunn av høy andel utenlandske turister blant de besøkende. Museene bidrar til å gi kunnskap, opplevelser og glede både fysisk og digitalt i en vanskelig tid. Dersom de får økonomiske rammer som gir dem mulighet til det, vil museene fortsette å levere godt innhold til et bredt publikum, samtidig som de ivaretar samlingene og vår felles kulturarv. Museenes betydning i arbeidet med å tydeliggjøre demokratiske verdier og sikre kunnskap om kildekritikk og historisk forståelse har ikke blitt mindre aktuelt i løpet av 2020, med de politiske begivenhetene vi ser rundt om i verden.

«Kulturens kraft» ga mange gode overordnede ambisjoner og mål for kulturlivet i årene fremover. Disse er i overensstemmelse med tiltak og aktiviteter som er innenfor museenes samfunnsoppdrag. Vi regner med at signalene følges opp og vil bli tydeliggjort for museenes del gjennom museumsmeldingen som legges frem våren 2021.

Museumsforbundet forventer at museumsmeldingen, og andre relevante meldinger som er under arbeid, vil gi tydeligere signaler om hva Regjeringen ønsker av satsinger i kulturfeltet, og hvilke økonomiske virkemidler som legges frem for å nå målene.

Statsbudsjettet for 2021 er, i likhet med 2020-budsjettet, et godt investeringsbudsjett for museumssektoren. Det er bra, men det løser ikke utfordringen med de siste årenes manglende kompensasjon for pris og lønnsvekst på grunn av ABE-reformen.

Museumsforbundet er bekymret for driftssituasjonen generelt i museene etter mange år med realnedgang på grunn av manglende kompensasjon for pris og lønnsvekst. Antallet oppgaver og gode intensjoner man ønsker museene skal fylle øker, mens tilgjengelige ressurser krymper. Museumsforbundet har i flere innspill de senere årene gitt uttrykk for bekymring for at ABE-reformen skal gå ut over kvaliteten på det faglige arbeidet. Det er vi fortsatt.

Korona-krisen i 2020 understreker hvor sårbare også museene blir når publikum og sponsorer blir borte og mange ulike eksterne inntektskilder faller bort. Selv om mange av museene har fått hjelp gjennom ulike krisepakker må museene legge om driften, organisere seg på nye måter og knipe inn på aktivitetene på ulike måter. Samtidig må de øke innovasjonstakten, både knyttet til utvikling av nytt digitalt innhold og måter å etablere nye inntektskilder. De må også arbeide enda hardere for å skaffe ekstern finansiering fordi deres givere og potensielle sponsorer nå ofte har nok med egne utfordringer.

Vi ser at det er en utfordring at de museene som er best til å tjene penger selv blir ekstra hardt rammet av pandemien, både fordi de ofte er avhengige av turister som nå uteblir og de har under 60 % offentlig tilskudd, slik at de får mindre kompensasjon gjennom ordningene KUD har laget. Museumsforbundet har ved flere anledninger spilt inn bekymring for om stimuleringsordningen som skal erstatte kompensasjonsordningen, som mange av museene i denne gruppen har fått støtte gjennom, vil kunne sikre videre drift i alle disse museene. Uttellingen de ulike støtteordningene gir museene varierer, og vi vet at ikke alle opplever at de er like godt hjulpet.

Pandemien aktualiserer utfordringen ved at museene skal være demokratiske institusjoner med tilbud for mange, sett opp mot prinsippet om armlengdes avstand. Kravet om egeninntjening er en betydelig utfordring i dagens situasjon, og vi ser at det over tid er viktig at man sikrer tilstrekkelige driftsmidler fra staten for at museene kan utvikle publikumstilbudet for bredden av befolkningen. Ønsket om økt mangfold i publikum og aktiviteter som styrker dette, som gratis inngang, kan svekkes dersom man ikke har støttemuligheter for denne type tiltak, eller tilstrekkelig driftsstøtte som gir et visst handlingsrom. Dette kan føre til at museene i større grad blir avhengige av eksterne kommersielle bidragsytere med tydelige agendaer og mål. Når det gjelder ivaretagelse av museenes etiske retningslinjer er det viktig at man kan ivareta samfunnsrollen uten å være avhengige av næringslivets interesser for å sikre egeninntekter.

Også i 2020 har flere rapporter, senest fra WHO, understreket at museumsbesøk og deltagelse i kultur har svært positiv effekt på folks helse. Dette gir med andre ord god avkastning på flere områder å bruke ressurser på kultur. Vi mener et offensivt budsjett for 2022 for museums- og kultursektoren må bli svaret på alle meldingene regjeringen arbeider med innen kultur og kulturminnevern.

De foreløpige erfaringene med utflytting av oppgaver til regionene på kulturminnefeltet viser at det foreløpig bare er gitt beskjedne ressurser til nødvendig oppbygging av kompetanse på nye områder i regionene. Vi signaliserte alt i innspillet for 2020 at vi ikke regnet med at disse kunne løses innenfor dagens rammer uten en svekking av kulturfeltet, og gjentok det i innspillet for 2021. Signalene vi får fra medlemmene i regionene understreker fortsatt at dette er en realitet mange opplever og at det er lite rom for styrking fra regionalt nivå.

De teknisk-industrielle museumsanleggene overføres fra Riksantikvaren til fylkeskommunene i løpet av 2021. Museumsforbundet mener at dette er ett eksempel på et oppgaveområde som flere steder ikke er innenfor den eksisterende kompetansen, og at det vil være behov for å bygge ny kompetanse. Vi vil igjen understreke at vi mener at tilskuddene til istandsetting, og ikke minst til FDV, fremover må minimum ligge på samme nivå som i dag. Disse midlene har ikke vært prisjustert på flere år, og må etter Museumsforbundets mening prisjusteres i 2022-budsjettet. En løsning kan være å flytte disse midlene over til Kulturdepartementet for å sikre større forutsigbarhet, som vil være avgjørende for å bevare den immaterielle kunnskapen om drift av anleggene. Museumsforbundet følger også med på hvordan Samferdselsdepartementet vil håndtere tilskudd til museumsbanene fremover, og hvordan departementet følger opp sitt museumsansvar innen ulike områder.

Norske museer er i verdenstoppen når det gjelder museumsbesøk per innbygger og hadde 10,7 millioner besøkende i 2019. En liten nedgang fra året før henger til dels sammen med at flere av Nasjonalmuseets arenaer har vært stengt. Besøktallet på Digitalt Museum økte imidlertid fra 3,4 millioner i 2018 til 4,1 millioner i 2019. Museene er også viktige for turisme og kultur nærings, noe de 14.6 millioner besøk på hjemmesidene til museene indikerer. Forskning og kunnskapsutvikling tilknyttet samlinger og formidling er en forutsetning for at museene skal kunne fungere som demokratiske møteplasser samt for lokal verdiskaping og reiseliv. Det er derfor gledelig at statistikken for 2019 både viser en økning i antall doktorgrader i museer i Norge, og i antallet publiserte fagfelleverderte artikler. Humaniorameldingen understreker hvordan museene støtter «opp under utviklingen av demokrati, samfunn og meningsdannelse og er en essensiell del av infrastrukturen for en åpen og opplyst samtale». Dette understrekes også i den nye kulturmeldingen. Museenes rolle som lærings- og kunnskapsinstitusjoner vektlegges også. Museene bidrar årlig til organisert formidling av kunnskap til nær en million barn og unge gjennom Den kulturelle skolesekken (DKS) eller andre pedagogiske tiltak. I 2019 utgjorde andelen av barn og unge 2,22 millioner besøk, som tilsvarer 21 % av totalbesøket. Etter flere års nedgang i DKS økte

tallet på unge som deltok noe, men det er fortsatt behov for å styrke kulturarvsvden av DKS fremover, med museene som sentrale aktører.

Det som skiller museene fra andre kunnskapsinstitusjoner, er at de har store og verdifulle samlinger som representerer langsiktige verdier i vår kulturarv. Samlingene utgjør fremtidige generasjoners kunnskapsbank. Samtidig skal kunnskapsutvikling og forskning om samlingene bidra til åpen og kritisk debatt i dagens samfunn. Museene knytter fortid og nåtid sammen, og i møte med de store samfunnsutfordringene fyller de en viktig samfunnsrolle som demokratiske møteplasser og arena for refleksjon, ytring og debatt. Forskning er en forutsetning for faglig kvalifisert innsamling, forvaltning og formidling. Det er museenes oppgave å forske på disse samlingene, slik at de kan fortelle sine historier om mennesker og miljøer, immateriell kultur og tradisjon, supplert av skriftlige og visuelle kilder.

Museenes hovedutfordring

Museenes økonomi er fortsatt under press fra flere hold, blant annet fra sterkt økende og uforutsigbare pensjonskostnader samt økende kostnader til vedlikehold av bygg. Museumsstatistikken viser at museenes største utgiftsposter fortsatt er lønn og pensjon, og at det samlet utgjør hele 51 prosent av kostnadene. Det er en liten nedgang fra året før, men andelen av faste utgifter er fortsatt høy. Konsolideringene har bidratt til at mange museer har kommet over grensen for balanseføring av fremtidige pensjonskostnader, og dette skaper utfordringer for stadig flere og vil forsterkes dersom det blir ytterligere konsolideringer. Museene er kunnskaps- og bevaringsinstitusjoner som trenger en viss stabilitet i personalet. Det er derfor viktig å finne balansegangen mellom stabilitet og kapasitet til å håndtere oppgavene og samtidig beholde noe fleksibilitet og frie midler.

Resultatene av kartleggingen av status for museenes bygningsmasse som ble presentert høsten 2020, viser at det er behov for betydelige midler for å få bygningsmassen opp på et forsvarlig vedlikeholdsnivå, og betydelige midler deretter i årlige vedlikeholdsutgifter.

Hovedutfordringen for museene er imidlertid at statsbudsjettene de siste seks-syv årene, har gitt en realnedgang i de statlige tilskuddene i og med at overføringene til museene fra staten de siste årene ikke har fulgt den reelle økningen i pris og lønnsvekst. Flere kommuner og fylkeskommuner har fulgt opp dette med tilsvarende reduksjoner, noe som forsterker effekten. Signalene fra flere hold er at det legges opp til nullvekst eller kutt på 4-5 % i 2022.

For museene er konsekvensen av reduksjonene i tilskuddene at mange har forsøkt å beskjære budsjettposter for å få det til å gå rundt. Dette truer kvaliteten på arbeidet i museene på flere områder, og bidrar til redusert aktivitet. Samtidig opplever museene at det er økte forventninger til ny kompetanse, særlig innen økende digitalisering, digital utvikling og markeds- og forretningsutvikling. I tillegg forventes det også at museene skal bidra til inkludering av asylsøkere og flyktinger samt øke forskningen. Med andre ord er forventningen at museene skal gjøre mer for mindre. Skal museene opprettholde nivå og kvalitet i formidlingen overfor publikum, i arbeidet med å forvalte, digitalisere og oppbevare samlingene og i kunnskapsoppbyggingen som foregår, krever det ressurser. God kvalitet kommer imidlertid ikke uten tilstrekkelig mengde gode fagfolk og ressurser til å gjennomføre nødvendig fornying og forvaltning.

Forslag til andre prioriterte områder i 2022-budsjettet:

1. Styrke museenes infrastruktur i systemer og bygg – sikre samisk kulturarv – 40 mill. kroner

Museumsforbundet er opptatt av at budsjettet for 2022 skal støtte opp om sentrale deler av museumsdriften som fortsatt trenger styrking. Flere av forarbeidene til museumsmeldingen understreker at det fortsatt er udekkede behov som påvirker mulighetene til å ivareta kulturarven.

Samisk kulturarv

En styrking av de samiske museene er helt nødvendig for å gjøre dem i stand til å ta vare på den samiske kulturarven. For 2022 vil Museumsforbundet fortsatt peke på utfordringene knyttet til bygg- og magasinkapasitet ved de samiske museene. De seks samiske museene har samlet om lag 40 faste stillinger som dekker et område fra Innlandet i sør til den russiske grensen i nord. Kulturrådets gjennomgang av museene under Sametinget i 2020, basert på 2019-tall, understreker at museene under Sametinget har få ansatte og for begrensede ressurser til å ta ut det potensialet som ligger i museene. Det gjelder både for å benytte de ansattes forskningskompetanse og utvikle den positive besøkstrenden. De må derfor løftes opp til et økonomisk driftsnivå som gjør det mulig for dem å ta imot de samiske kulturgjenstandene som skal tilbakeføres gjennom Bååstede. I 2019 ble eiendomsretten til de gjenstandene som skal tilbakeføres formelt overdratt, men få av museene under Sametinget kan i dag ta imot dem. Å sørge for at disse museene blir i stand til å ta vare på den samiske kulturarven på en god måte, er en forpliktelse Norge har for den samiske befolkningen. Vi foreslår derfor en øremerket økning på 40 mill. kroner for 2022 til museene under Sametinget til videreføring av arbeidet med mottak, magasinering

og formidling av tilbakeførte samlinger. Vi har merket oss de positive signalene i statsbudsjettet for 2021 om et samisk kunstmuseum i Karasjok knyttet til RiddoDuattarMuseat, og regner med at det vil materialisere seg i investeringsmidler i kommende statsbudsjett.

Bygg og infrastruktur – oppfølging bygningsvernundersøkelsen

Vedlikehold av antikvariske bygg, ressurser til gode forvaltningssystemer og standarder, nybygg som rommer helårsåpne utstillinger og magasin, er fortsatt nødvendig for videre publikumsutvikling i museene. Klimaendringene bidrar til at vedlikeholdsbehovet for kulturhistoriske bygg eskaleres. Mange museer landet over er nå også kommet i den situasjonen at administrasjons- og utstillingsbyggene er blitt så gamle at vedlikeholdsbehovet øker. Det betyr at mer av de samlede ressursene vil måtte brukes til vedlikehold fremfor annet faglig arbeid. Dette underbygges også av Kulturrådets rapport basert på kartleggingsarbeidet museene gjorde i 2019. Denne viser at det er behov for 3,2 milliarder for å få alle bygningene på museene opp til vedlikeholds nivået TG0 og 1. I tillegg er det behov for 400 millioner kroner årlig for å opprettholde dette nivået. Museumsforbundet mener dette må gjenspeiles i Kulturdepartementets forslag til budsjett for 2022. Det er helt nødvendig, om ikke bygningsarven museene ivaretar skal forvitte og tape i ressurskampen der private verneverdige bygg prioriteres. Dette er også viktig for å opprettholde kunnskapen om tradisjonshåndverk både i museene, og i næringene rundt som er sentrale samarbeidspartnere for museene i vedlikeholds- og renoveringsarbeidet. Normalt kjøper mange museer bygningstjenester for større beløp årlig. Også for reiselivet er dette viktig da de også profiterer på bygningsarven i og med at mange bygg er attraksjoner i reiselivet.

I Granavolden-plattformen var styrket finansiering av vedlikehold av private verneverdige bygg og Kulturminnefondet prioritert, noe som flere partier har hatt i sine partiprogrammer og som den nye Kulturmiljømeldingen også fremhever. Dette er flott, men det er en utfordring for museenes bevaring av verneverdige bygg at de stort sett faller utenfor støtteordningene i Kulturminnefondet og hos Riksantikvaren. Det betyr at midlene må tas over driftsbudsjettene, eventuelt med støtte fra stiftelser og andre gavegivere eller sponsorer.

2. Styrke rammevilkårene for arbeid med forsknings- og utviklingsarbeid i museene (FoU)

For å videreutvikle museene som kunnskapsinstitusjoner er det nødvendig å styrke museene som forskningsinstitusjoner. Dette er et område som ikke har vært prioritert i tidligere budsjetter, til tross for at «Framtidas museum» har forskning som et sentralt uttalt mål. Forskning danner grunnlag for den formidlingen museene skal tilby publikum,

og bidrar til at museene blir i stand til å ta de rette valgene om bevaring av gjenstander som er representative for vår kulturarv. Museumsforbundet er glad for det fokuset som har vært rettet mot museumsforskning, men mener dette må gi utslag i økonomiske virkemidler fremover. Kulturdepartementets utvalg for museumsforskning leverte sin rapport tidlig i september. Museumsforbundet mener utvalget gir en god beskrivelse av situasjonen og for forskning i museene og har påpekt sentrale utfordringer. Utvalget har, etter Museumsforbundets syn, gode forslag om satsinger for ph.d.-stillinger og forslag til økonomiske satsinger som vi stiller oss bak. Vi setter vår lit til at dette er forslag og tiltak som vil tas inn i den kommende museumsmeldingen og i kommende statsbudsjett. Museumsforbundet mener disse svarer godt på utfordringer og innspill vi har kommet med gjennom flere år, og de satsinger vi har foreslått, og våre tiltak for å styrke forskningen gjennom Norsk museumstidsskrift, aktiviteter i seksjon for forskning og samarbeid med UiB om etter- og videreutdanningskurs.

Museumsforbundet har tidligere foreslått et eget forskningsprosjekt og bedt om finansiering til det. Nå avventer vi signalene i Museumsmeldingen og konsekvensene det får for statsbudsjett 2022. Det innebærer at Museumsforbundet primært støtter en realisering av de mange gode forslagene fra Kulturdepartementets forskningsutvalg. Vi vil imidlertid understreke at en styrking av forskningen i museene også vil trenge bedre tilgang til vitenskapelige artikkeldatabaser. Derfor foreslår vi at Kulturdepartementet legger til rette for at dette skal bli enklere. Her kan muligens det skisserte samarbeidet mellom museer og UH-sektoren gi noen åpninger, men da trolig bare til de som er i aktive samarbeid. Det er behov for bredere tilgang dersom forskningsarbeidet i sektoren som helhet skal løftes. Det kan kanskje løses gjennom en felles «museumslisens» som kan benyttes av de som ikke har tilgang på annet vis.

Norges museumsforbund etablerte Norsk museumstidsskrift med Universitetsforlaget som utgiver i 2015, og tidsskriftet er fortsatt blant de som er godkjent som Norske åpne tidsskrift innen humaniora og samfunnsvitenskap. Museumsforbundet er glad for at det har vært gjennomført forprosjekt knyttet til Cristin, men synes fortsatt det går for sent med å implementere museene. Vi håper det blir en realitet i 2021.

3. Søkbare utviklingsmidler – 40 mill. kroner til etterarbeid og formidling av digitalisering av skannet materiale fra NB

Museene er betydelige bevaringsinstitusjoner for foto og privatarkiv, og oppbevarer nær en tredjedel av det bevarte privatarkivmaterialet i Norge. Museene er dermed en viktig bidragsyter i arbeidet med å sikre en samlet samfunnsdokumentasjon, og er et viktig supplement til Arkiverket og andre bevaringsinstanser. Norges museumsforbund mener

at arbeidet med privatarkiv ved museene bør løftes tydeligere frem og gis en tydelig plass i den kommende museumsmeldingen. Dette kan gjøres ved at det avsettes midler til styrking av dette arbeidet gjennom grunnbevilgningene, men også gjennom søkbare prosjektmidler. Økningen i Riksarkivets prosjektmidler til dette er positiv, men tilfanget av søknader viser at det er store udekkede behov og det er ikke alltid museene som når frem til bevilgning. Dette er et område Museumsforbundet mener må styrkes ytterligere og mer direkte til museene, og hvor sektoren har minst like stort behov som ressursene som er lagt inn i Arkivverket på grunn av at ansvaret er fordelt på svært mange institusjoner.

Styrkingen av arbeidet med digitalisering og tilgjengeliggjøring av arkivmateriale, audiovisuelt materiale, foto mv. med de betydelige bevilgningene til Nasjonalbiblioteket, til digitalisering av materiale for arkiv og museum, og Arkivverket/Nasjonalarkivet, til å «utvikle nye nasjonale fellesløsninger for å langtidsbevare digitale arkiver og gjøre tilgjengelig digitalt skapt arkivmateriale», i 2021-budsjettet er veldig flott, ikke minst fordi det vil kunne bidra til å sikre og tilgjengeliggjøre materiale som i dag er truet og lite tilgjengelig. Det vil kunne løse en utfordring for noen deler av museenes samlinger, men ikke digitalisering av gjenstandssamlingen.

Museumsforbundet er glad for at dette prioriteres, og vil gjerne bidra til at dette blir et vellykket prosjekt som kommer allmenheten til nytte. Haken ved prosjektet er at det ikke vil finansiere det etterarbeidet museene vil få med å legge på metadata slik at det kan knyttes til relevante databaser og brukes i formidling. Dette kom blant annet tydelig frem under Kulturrådets webinar om digitalisering i november 2020. Man regner vanligvis med at selve skanningen utgjør en tredjedel av arbeidet. Mye av det som planlegges skannet krever detaljkunnskap om materialet som den rene skanningen vil gi. Dersom museene ikke styrkes med ressurser til å gjøre denne delen av arbeidet, vil arbeidet som legges ned i Mo i Rana ikke kunne gi den ønskede uttellingen vi oppfatter at Kulturdepartementet ønsker med satsingen. Et tett og godt samarbeid mellom ABM-institusjonene for å lykkes med dette store digitaliseringsprosjektet vil på sikt kunne gi mer tilgjengelig kulturarvsmateriale for allmenheten, men det krever ressurser også til museene.

Vi foreslår derfor i første omgang å avsette minimum 40 mill. kroner til å støtte digitaliseringsetterarbeidet i museene. Videre er det viktig at arbeidet mellom NB, Arkivverket og museumssektoren koordineres av Kulturdepartementet. Vi mener at Museumsforbundet og Arkivforbundet, som sektoransvarlige for arkiv- og museumsfeltet,

må være en del av planleggingen av satsingen og dialogen om prioriteringene sammen med Kulturrådet.

Norges museumsforbund bistår gjerne med ytterligere informasjon, og imøteser et positivt resultat i budsjettet for 2022.

Med vennlig hilsen

Cecilie Øien
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift.

Kopi til:

Sametinget

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Kunnskapsdepartementet

Kulturrådet

Stortinget